

WORLD POLITICS

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

Print Issn: 2383-0123

Online Issn: 2538-4899

The Political Economy of Vietnam, From the Crisis in the Dominant Paradigm to Doi Moi Reforms

Sajad Bahrami Moghadam * *Corresponding Author*, Assistant Professor of International Relations, Department of Political Science, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: Sbahrami@guilan.ac.ir

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Vietnam,
Doi Moi,
Dominant Paradigm,
Socialism,
State and Market

Article history:

Received 2024-8-26
Received in revised form
2024-11-1
Accepted 2024-12-22
Published Online
2024-12-28

ABSTRACT

Over the past thirty-seven years, Vietnam's average economic growth rate has been 6.2%, accompanied by a sharp decline in poverty rates. This prosperity has followed changes initiated under the Doi Moi reforms starting in 1986. The aim of this paper is to illustrate the relationship between economic performance and the prevailing paradigm shaped by the beliefs, ideas, and worldview of political leaders in Vietnam. The central research question of the paper is: What is the connection between the paradigm shift and the significant economic growth in Vietnam from 1986 to 2023? In response, the hypothesis put forward is that the shift in the dominant political economy paradigm has driven Vietnam's remarkable economic growth during this period. The quality of this paradigm and its evolution are examined in detail throughout the paper. The research methodology employed in this study is explanatory, focusing on the relationship between two variables: the dominant paradigm and Vietnam's economic performance. The findings of the paper indicate that poverty in Vietnam had solutions, but these solutions were prohibited or considered taboo under the prevailing paradigm until 1986. The Doi Moi reforms were an exploration of alternatives outside the dominant paradigm to address economic challenges, characterized by pragmatism and gradual change.

Cite this Article: Bahrami Moghadam, S. (2024). The Political Economy of Vietnam, From the Crisis in the Dominant Paradigm to Doi Moi Reforms. *World Politics*, 13(4), 7-28. doi: 10.22124/wp.2024.29050.3438

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.29050.3438

1. Introduction

In the past three decades, economic development indicators have shown remarkable transformation in Vietnam. The country has risen from being one of the poorest nations in the world to a lower-middle-income economy. Between 2002 and 2018, the national per capita income grew by 2.7 percent annually, reaching \$2,700 by 2019. As a result, according to the World Bank, over 45 million people have been lifted out of poverty from a total population of 95 million. This progress is particularly significant considering that in the early 1980s, Vietnam was one of the poorest countries globally, facing widespread economic stagnation and a severe inability to supply rice, the staple food of its population. Alongside a staggering 700 percent inflation rate, the country was on the brink of collapse. Ultimately, with the escalation of economic crises, Vietnam, since 1986, has undergone a transition from a dominant socialist paradigm while maintaining elements of political authoritarianism. The economic prosperity of Vietnam since 1986 is the result of changes introduced under the Doi Moi reforms. The aim of this paper is to explore the relationship between economic performance and the prevailing paradigm shaped by the beliefs, ideas, and worldview of the political leaders who have governed Vietnam. The central question of the paper is: What is the connection between the paradigm shift and Vietnam's remarkable economic growth from 1986 to 2023? In response, the hypothesis posited is that the shift in the dominant political economy paradigm has driven the significant economic growth of Vietnam from 1986 to 2023. The quality of this paradigm and its evolution are examined in detail within the body of the paper.

2. Theoretical Framework

Inspired by Kuhn's work on scientific paradigms, the concept of a paradigm is also used to classify the approaches to economic development. From this perspective, a paradigm is defined as a set of principles, ideologies, and strategies accepted by a group of individuals. Accordingly, any paradigm that becomes dominant under the leadership of a government firstly determines what that government considers important. For example, does a government view military power as the primary concern, or does it prioritize the wealth and economic well-being of the country? Or does it consider both power and wealth, or security and prosperity, as equally crucial? This depends on the prevailing paradigm. Each paradigm defines the goals and priorities for governments and outlines the strategies and methods necessary to achieve those goals. The dominant paradigm is what guides policymakers, showing them the paths ahead, highlighting which issues are most critical, determining which objectives to pursue, and, of course, advising on the strategies and policies required to resolve these issues and achieve the set goals. The dominant paradigm, accepted by political leaders, brings to the forefront the problems the country is facing and provides solutions for addressing them.

3. Methodology

The research method employed in this paper is explanatory, through which the relationship between two variables—the dominant paradigm and Vietnam's economic performance—is examined. Additionally, in this study, data and empirical evidence have been gathered through a library-based approach.

4. Results and Discussion

The findings of this paper indicate that Doi Moi, meaning "Renovation," emerged as a result of a crisis within the dominant socialist paradigm that had controlled Vietnam's political economy. This paradigm prioritized certain issues and prescribed specific solutions for achieving these priorities and preferences. As a result, it neither placed the expansion of public welfare at the forefront of national objectives nor allowed recourse to solutions outside the dominant paradigm. In fact, poverty in Vietnam had solutions, but these solutions were prohibited under the paradigm that prevailed until 1986. Doi Moi represented an exploration of alternatives beyond the prevailing paradigm to overcome economic challenges, but this search was grounded in pragmatism and gradual change. Therefore, since within different societies there are various beliefs, ideologies, worldviews, and opinions, different political paradigms can emerge. Each paradigm represents a consensus among political leaders and a large portion of the society who accept it. Additionally, there may be rival political paradigms, each of which highlights a hierarchy of goals and issues within the realm of political economy and proposes solutions and strategies for the government to achieve these goals and resolve these issues. Which paradigm dominates a government depends on which group emerges victorious in the power struggles among different political and social groups. The group that wins the internal conflicts of a country is able to establish the dominance of the paradigm it carries. This paper examines the political economy of Vietnam from this theoretical perspective.

5. Conclusions & Suggestions

Since the second half of the 20th century, there have been rival political forces in Vietnam, each carrying different beliefs, ideologies, and worldviews. Following the departure of France and the United States, the Communist Party took control over the entire territory of the country. The political leaders of the Party, having emerged victorious in the internal struggles in Vietnam, established a specific paradigm that dominated the country's political economy. This paradigm, first, did not prioritize the expansion of public welfare as a central goal of the political system, but rather emphasized concepts such as fighting imperialism, stressing independence, and ensuring the livelihood of the people. The economic outcomes of this paradigm for Vietnam resulted in the continuation of widespread poverty, as it not only condemned the idea of wealth accumulation among the people but also imposed

specific solutions for ensuring basic livelihoods, which were often ineffective. Doi Moi, a gradual process grounded in economic pragmatism, led to the remarkable economic growth of Vietnam from 1986 onward. The economic success of Vietnam since 1986 can be attributed to the adoption of solutions that were outside the framework of the dominant socialist paradigm, solutions that were implemented with a pragmatic approach by the political leadership. .

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳
شاپا الکترونیکی: ۴۸۹۹-۴۸۳۸

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

اقتصاد سیاسی ویتنام،

از بحران در پارادایم غالب تا اصلاحات دوی موی

سجاد بهرامی مقدم* نویسنده مسئول، استادیار روابط بین الملل، گروه علوم سیاسی دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

رایانامه: Sbahrami@guilan.ac.ir

چکیده	درباره مقاله
<p>باتوجه به این که ویژگی های هر کشوری متفاوت است همان طور که تجربه چین و شوروی و ژاپن فرق دارد، و جمهوری اسلامی ایران نیز ارزش های الهی و شرایط خاص خودش را دارد، درک ویتنام نیازمند بررسی خاص این کشور است. هدف این مقاله نشان دادن رابطه بین عملکرد اقتصادی و پارادایم غالبی است که باورها و ایده‌ها و جهان بینی نخبگان سیاسی بر ویتنام حاکم کرده است، سؤال اصلی این مقاله نیز این است که بین تغییر پارادایم غالب در اقتصاد سیاسی و رشد چشمگیر اقتصادی ویتنام از ۱۹۸۶ الی ۲۰۲۳، چه ارتباطی برقرار است؟ در پاسخ این فرضیه طرح شده است که تغییر پارادایم غالب در اقتصاد سیاسی سبب رشد چشمگیر اقتصادی ویتنام از ۱۹۸۶ الی ۲۰۲۳ شده است. کیفیت این پارادایم و تحول در آن در متن مقاله به تفصیل بررسی شده است. روش تحقیق در این مقاله به شیوه تبیینی است که بر اساس آن رابطه بین دو متغیر، پارادایم غالب و عملکرد اقتصادی ویتنام بررسی شده است. هم این طور در این مقاله، داده‌ها و شواهد تجربی به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده است. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که دوی موی که به معنای تجدید حیات است، در نتیجه بحران در پارادایم غالب سوسیالیستی رخ داد که بر اقتصاد سیاسی ویتنام مسلط شده بود، این پارادایم موضوعاتی را به عنوان اولویت‌ها و هم این طور راه حل‌هایی خاص را برای دست یابی به آن اولویت‌ها و ترجیحات تعیین می‌کرد، لذا اولاً گسترش رفاه عمومی را در اولویت اهداف ملی قرار نمی‌داد و در ثانی اجازه توسل به راه حل‌های خارج از پارادایم مسلط داده نمی‌شد، در واقع فقر و تورم در ویتنام راه حل داشت اما این راه حل‌ها طبق پارادایمی که تا ۱۹۸۶ مسلط بود قدغن و ممنوعه بودند، دوی موی جستجویی برای راه حل‌هایی خارج از پارادایم غالب جهت غلبه بر مسائل اقتصادی بود، جستجویی که بر عمل‌گرایی مبتنی بوده است.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: ویتنام، دوی موی، پارادایم مسلط، سوسیالیسم، دولت و بازار</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۸/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۸</p>

استناد به این مقاله: بهرامی مقدم، سجاد. (۱۴۰۳). اقتصاد سیاسی ویتنام، از بحران در پارادایم غالب تا اصلاحات دوی موی. *سیاست جهانی*.

doi: 10.22124/wp.2024.29050.3438. ۲۸-۷، ۴(۱۳)

© نویسنده (گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

از نیمه دوم قرن بیستم، ویتنام یکی از سیزده دولتی بوده است که از بین مجموع دولت‌ها، برای بیش از ۲۵ سال، میانگین نرخ رشد اقتصادی هفت درصد یا بالاتر داشته است. در طول سه دهه گذشته شاخص‌های توسعه اقتصادی، تحول چشمگیر ویتنام را نشان می‌دهد. ویتنام از یکی از فقیرترین دولت‌های دنیا به دولتی با درآمد سرانه متوسط به پایین، ارتقا یافته است. در فاصله سالهای ۲۰۰۲ الی ۲۰۱۸، سرانه ملی آن، دو و هفت دهم افزایش یافته، و در سال ۲۰۲۳ به ۴۵۰۰ دلار رسیده است. پیامد چنین رشدی کاهش گسترده فقر مطلق در بین جمعیت ۹۵ میلیونی این کشور بوده است، این در حالی است که در همین بازه زمانی نرخ فقر در برخی از دیگر جوامع گسترش یافته است، طبق گزارش بانک جهانی، در ویتنام نسبت افرادی که روزانه زیر خط بین‌المللی فقر عایدی دارند، از ۷۰ درصد جمعیت، به کمتر از ۴ درصد جمعیت کشور کاهش پیدا کرده است.

این تحول، منظره ویتنام را دگرگون کرده است، ویتنام که در ابتدای دهه ۸۰ میلادی از فقیرترین کشورهای دنیا به‌شمار می‌رفت هم اکنون از امیدهای آسیایی برای پیوستن به شمار دولت‌های توسعه یافته صنعتی در دهه‌های آینده محسوب می‌شود. تا میانه دهه ۸۰ میلادی، رکود اقتصادی فراگیر و ناتوانی در تأمین برنج به‌عنوان اصلی‌ترین قوت مردم، درکنار نرخ تورم ۷۰۰ درصدی کشور را به ورطه نابودی کشانیده بود. در زمینه سیاسی گرچه جنگ داخلی و جنگ با فرانسه و آمریکا خاتمه یافته بود اما دهها هزار نفر از مخالفان داخلی اعدام شده و یا در زندان‌ها بسر می‌بردند، تحریم‌هایی که واشنگتن علیه هانوی به اجرا گذاشته بود نیز بر وسعت و عمق بحران‌های داخلی ویتنام می‌افزود، به طور کلی ویتنام هم چون اغلب جوامع جهان سوم، درگیر کشمکش‌های آشتی‌ناپذیر داخلی بر سر باورها و ارزش‌ها و نگرش‌هایی شده بود که می‌بایست شالوده سیاست‌گذاری کشور قرار گیرند، در نهایت این حزب کمونیست بود که بر کشور چیره شد و بر پایه باورها و ارزش‌های اساسی خود، سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی خاصی را برای نیل به اهدافی که والا به نظر می‌رسید پیاده کرد، اما پس از چند دهه، نتایج بدست آمده با آن اهداف والا بسیار متفاوت بود. شکاف اهداف و نتایج حاصله به تزلزل در باورها و ارزش‌های پشتیبانی‌کننده سیاست‌های غالب منتهی شد. در نهایت با اوج‌گیری بحران‌های اقتصادی، از ۱۹۸۶، ویتنام با حفظ مؤلفه‌هایی از اقتدارگرایی سیاسی در روند گذار از پارادایم غالب سوسیالیستی قرار گرفته است. در طول هفت دهه گذشته، ویتنام دو انتقال بزرگ را تجربه کرده است، ابتدا انتقال به نظام اقتصادی، سیاسی و اجتماعی سوسیالیستی، سپس از ۱۹۸۶، گذار به اقتصاد بازار در

دستور کار حزب قرار گرفته است، دومین تجربه گذار، دستاوردهای چشمگیر و قابل ملاحظه ای برای این کشور به بار آورده است. به بحث گذاشتن تجربه ویتنام برای افزودن بر دانش جامعه دانشگاهی ایران، در خصوص تحول عملکرد اقتصادی، مفید است، روشن است که ویتنام در منظومه غرب است و باورهای اساسی ایران با ویتنام تفاوت بنیادین دارد، جمهوری اسلامی ایران پارادایم تمدن اسلامی را دارد، که از بنیان با ارزش های غیر الهی کمونیسم و ویتنام پس از ۱۹۸۶ متفاوت است، لذا تحول کلان ویتنام نمی تواند الگوی مطلوبی برای جمهوری اسلامی ایران باشد، اما این امر به معنای بی اهمیت بودن بررسی تجربه ویتنام نیست. همان طور که بیان شد بررسی تحول ویتنام در جهت شناخت فرایند تحول اقتصادی جوامع مهم است. با مطالعه اقتصاد سیاسی ویتنام، سوالات مختلفی درباره تحول در روابط خارجی و دستاوردهای اقتصادی آن مطرح می شود. در حوزه روابط خارجی، ویتنام از دشمن ایالات متحده به عنوان قدرت حافظ نظم بین المللی، به متحد آن تبدیل شده است، در مقایسه با آن، سیاست اقتصادی چین از ۱۹۷۸ دگرگون شده است، اگرچه چین روابط اقتصادی خود را با ایالات متحده گسترش داده است، اما در بعد سیاسی نسبت به آمریکا و متحدین آمریکا واگرایی خود را حفظ کرده است. همان طور که چین با توجه به تمایزات خود از تجارب ببرهای اقتصادی پاسیفیک آموخته است. ویتنام نیز از تجربه چین متأثر شده است، به طور کلی مسائل متعددی درباره تجربه ویتنام وجود دارد، در این پژوهش عامل تعیین کننده تحول اقتصادی ویتنام جستجو می شود و به نظر می رسد که این عامل، تغییر در پارادایم غالب است، لذا سؤال این مقاله آن است که بین تغییر پارادایم غالب در اقتصاد سیاسی و رشد چشمگیر اقتصادی ویتنام از ۱۹۸۶ الی ۲۰۲۳، چه ارتباطی برقرار است و در پاسخ این فرضیه طرح شده است که تغییر پارادایم غالب اقتصاد سیاسی سبب رشد چشمگیر اقتصادی ویتنام از ۱۹۸۶ الی ۲۰۲۳ شده است. در ادامه، اول به مفهوم پارادایم ها و چگونگی و انواع تغییر در آنها می پردازیم، سپس پارادایم غالب ویتنام و آثار آن بررسی می شود و در قسمت بعدی تغییر در پارادایم غالب و دستاوردهای آن تغییرات تبیین می شود.

۱. رهیافت مفهومی: پارادایم و تغییر پارادایم

مفهوم پارادایم در آغاز توسط توماس کوهن در فلسفه علم مطرح شد. کوهن در ساختار انقلاب های علمی، در ۱۹۶۲، پارادایم ها را نمونه هایی مثالی، مدل یا الگوهایی خواند که مورد پذیرش اجماع محققان علمی در زمینه موضوعی معینی قرار گرفته اند. به باور کوهن پارادایم ها، انعکاس اجماع محققان بر یک جهان بینی در رشته های گوناگون علمی هستند. بنابراین پارادایم ها، مایملک یک فرد نیستند، بلکه دانشی

عمومی هستند که هر محقق آن پارادایم خاص را بپذیرد به اجتماع پذیرندگان آن پارادایم وارد می‌شود. کوهن باور داشت که در قلمروهای موضوعی در علوم گوناگون در یک عصر ممکن است اجتماع‌های مختلفی از محققان وجود داشته باشد، که هر اجتماع علمی، پارادایم متفاوتی پذیرفته باشد. این پارادایم‌ها به باور کوهن در پی یافته‌های تحقیقات علمی، کاربست متدولوژی و اپیستمولوژی (هستی‌شناسی) و بررسی‌های تجربی در موضوعی خاص از علم در بین اجتماعی از پژوهنده‌گان شکل می‌گیرند. هر پارادایم از مرحله پیش پارادایم شروع می‌شود و با شکل‌گیری مجموعه‌ای مفصل‌بندی شده از مفاهیم، روش پژوهش، هستی‌شناسی و اصول و مبانی، پارادایمی شکل می‌گیرد که اجتماع محققانی که آن پارادایم را پذیرفته‌اند بر طبق اصول آن پارادایم به شناخت مجهولات می‌پردازند و برای مسائل موجودی که تعریف کرده‌اند راه‌حل‌هایی پیدا می‌کنند. اما اگر امکاناتی که این پارادایم دارد نتواند بسیاری از مجهولات و مسائل را حل کند به بحران می‌رسد و با سربرآوردن پارادایمی جدید فرومی‌پاشد (Kuhn, 1970). با الهام از آثار کوهن درباره پارادایم‌های علمی، از پارادایم برای طبقه‌بندی رهیافت‌هایی که برای توسعه اقتصادی وجود دارد نیز استفاده می‌شود.

از این منظر پارادایم به مثابه اصول، ایدئولوژی، و استراتژی‌هایی که توسط مجموعه‌ای از افراد پذیرفته می‌شود تعریف می‌گردد، بر این اساس هر پارادایمی که توسط رهبران بر یک دولت مسلط می‌شود اولاً مشخص می‌کند که آن دولت چه چیزهایی را مهم ببیند برای مثال آیا یک دولت فقط توان نظامی را مهم تصور کند یا ثروت و رفاه اقتصادی کشور را، یا این که در کنار ارزش‌های معنوی، همزمان هم قدرت و هم ثروت را کلیدی بدانند. هر پارادایمی اهداف و اولویت‌هایی برای دولت‌ها تعریف می‌کند و استراتژی‌ها و شیوه‌های رسیدن به آن اهداف را نیز ترسیم می‌کند. پارادایم غالب است که به سیاست‌گذاران، آفاق پیش‌رو را نشان می‌دهد، به آنها نشان می‌دهد که کدام مسئله‌ها کلیدی‌تر هستند، چه اهدافی را باید دنبال کنند و البته برای حل و فصل آن مسائل و رسیدن به اهداف چه استراتژی‌ها و چه سیاست‌هایی بکار بگیرند. پارادایم غالب یعنی پارادایمی که توسط رهبران سیاسی پذیرفته شده است مجموعه‌ای از مسائلی را که کشور از آنها رنج می‌برد را برجسته می‌کند و برای حل این مسائل راه‌حل‌هایی را ارائه می‌دهد (Azizi, 2014: 1578)، برای مثال پارادایم مارکسیسم، تعارض طبقاتی و استثمار کارگران توسط سرمایه‌داران را به عنوان مساله کلیدی برای رهبران برجسته می‌کند، یا پارادایم لیبرال‌فقدان آزادی‌های فردی و فقدان مالکیت خصوصی و تجارت آزاد را به عنوان مسائلی مطرح می‌کند که سبب رنج جوامع می‌شود. بنابراین هر پارادایم، مجموعه‌ای از مسائل و اهداف را به مسائل اول

یک کشور تبدیل می کند که سیاست گذاری ها می بایست در ذیل آن طراحی و اعمال شود. پارادایم سیاسی یک دولت، مدلی است که بر آن دولت غالب شده و پلتفرم سیاسی اقتصادی اجتماعی خاصی را برای حفاظت از منافع خاص ترسیم می کند.

درباره پارادایم هایی که بر دولت ها غالب می شوند، این پارادایم ها از مجموعه ای از باورهای استراتژیک، اصول، ایدئولوژی سیاسی و استراتژی های پذیرفته شده توسط مجموعه ای از افراد و رهبران شکل می گیرند. لذا محتوای ذهنی، جهان بینی، نگرش ها، باورها و عقاید مجموعه کسانی که یک پارادایم را پذیرفته اند و به حاملان آن پارادایم بدل شده اند در مفصل یابی پارادایم موثر است (Bellu, 2011: 5).

بنابراین از آنجا که در درون جوامع مختلف باورها و جهان بینی ها و عقاید گوناگون وجود دارد، پارادایم های سیاسی مختلفی در هر جامعه شکل می گیرد، که هر پارادایم اجتماعی از رهبران سیاسی و کثیری از افراد جامعه آن را می پذیرند، لذا ممکن است در یک کشور پارادایم های رقیب سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، وجود داشته باشند که در قلمرو موضوعی اقتصاد سیاسی سلسله مراتبی از اهداف و مسائلی را برجسته کنند و راه حل ها و استراتژی هایی برای رسیدن آن دولت به آن اهداف مطرح نمایند. این که کدام پارادایم بر دولت چیره شود، بستگی به آن دارد که در کشمکش های گروههای مختلف سیاسی اجتماعی کدام گروه بازی قدرت را برد، گروهی که برنده کشمکش های ملی شود می تواند پارادایم خود را غالب سازد. برای مثال در حوزه اقتصاد سیاسی، پارادایم های رقیب می توانند توسعه گرا یا اساسا ضد توسعه یا بنیادگرا باشند. مانند پارادایمی که با ظهور دگرباره طالبان بر امارت اسلامی افغانستان غالب شده است.

۱-۱. تغییر پارادایم

شرح داده شد که درباره یک مساله یا یک موضوع پارادایم های مختلف، دیدگاههای متفاوتی دارند، بر این اساس درباره این که اهداف ملی یک کشور چه چیزهایی باشد، کدام مسائل باید در درجه اول توجه حکومت قرار گیرد و حکومت زمان و دیگر منابع کشور را صرف پرداختن به کدام مسائل و اهداف کند همه بستگی دارد به پارادایمی که غالب می شود. کوهن باور داشت که معیارهای بی طرفانه ای نداریم که پارادایم ها را بر محک آن با یکدیگر مقایسه کنیم و اعلان کنیم که کدام پارادایم بهتر است. اما وقتی که شمار بسیاری از مسائلی وجود دارد که پارادایم غالب قادر نیست آنها را حل کند، بحران پدیدار می

شود و پارادایم جدید که راه حل ها و دستورکارهای خاص خودش را برای حل مسائل دارد جایگزین پارادایم غالب می شود. اما همیشه تغییر پارادایم، کامل و انقلابی نیست بلکه گاهی پارادایم غالب بطور تدریجی متحول می شود، رهیافت تحولی فرایندی کند است که همراه با تطابق و جذب عناصری از دیگر پارادایم ها و شیفت تدریجی (Gradual evolution) به پارادایمی ترکیبی (Mixed paradigm) رخ می دهد.

گروهی از رهبران سیاسی که حامل پارادایم خاصی هستند با کسب مناصب عالی حکومت برای غالب کردن پارادایم مطلوب خود، تلاش می کنند آنها هم چنین کوشش می کنند که این پارادایم توسط شمار بیشتری از مردم مورد پذیرش قرار گیرد و دیگر پارادایم های رقیب را به حاشیه برانند. از طرفی حاملان پارادایم های رقیب، سعی می کنند از طریق مبارزه اجتماعی و سیاسی، پارادایم مسلط را بی اعتبار کنند. چنین مبارزه ای، ضرورتاً بر سر حقانیت نیست، گاهی پشتیبانی افراد یا رهبران از یک پارادایم، به خاطر منافع فرصت طلبانه ای است که در پوشش آن جستجو می کنند (Roland, 2001: 32).

دو رهیافت برای تغییر پارادایم یا پارادایم شیفت در دولت های گوناگون تجربه شده است. پارادایم شیفت کامل و پارادایم شیفت جزئی. اولی به معنای جایگزینی با یک پارادایم جدید است که به شیوه انقلابی یا ناگهانی رخ می دهد. دومی به معنای آن است که با بازبینی تدریجی در پارادایم غالب با جذب عناصری از دیگر پارادایم ها پارادایم غالب متحول شود. چنین تحولی با توجه به بحران های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی پیش آمده و پاسخگو نبودن پارادایم غالب در حل شمار چشمگیری از مسائل موجود رخ می دهد.

هنگامی که ذی نفعان از پارادایم غالب محاسبه کنند که در پی تغییرات منافع شان از دست می رود در برابر تغییر مقاومت می کنند و به مخالفت با رفورم می پردازند. بنابراین باز مساله برمی گردد به میزان قدرت و نفوذ نسبی الیت ها و ائتلاف های سیاسی که در سر حفظ یا تغییر پارادایم غالب وارد کشمکش می شوند. تغییر تدریجی با حفظ منافع حداقلی از ذی نفعان مسلط توأم است و ریسک به آشوب کشیده شدن کشور در نتیجه تعارض حامیان تغییر و حامیان وضع موجود را کاهش می دهد. بویژه این که در دولت هایی که سرمایه انسانی آنها پایین است و نهادهای سیاسی و اقتصادی ضعیفی دارند، تغییر کامل و انقلابی ممکن است نقطه آغازی برای بحرانی تر شدن امور و شکست در نیل به اهداف تغییر عمل کند. از طرفی تحول تدریجی عدم قطعیت درباره نتایج و عواقب تغییرات را کاهش می دهد و از

این انعطاف پذیری برخوردار است که رهبران عمل گرا بتوانند با توجه به پیامدها و نتایج حاصله از تغییرات، اشکالات مسیر را تصحیح کنند (Hall, 1993: 32).

۲. غلبه پارادایم سوسیالیستی بر اقتصاد سیاسی ویتنام

ویتنام در سال ۱۸۶۲، به مستعمره فرانسه تبدیل شد و تا ۱۹۴۰ در استعمار فرانسه باقی ماند، در این سال ژاپن ویتنام را اشغال کرد، با تسلیم ژاپن، در سال ۱۹۴۵، ویتنام به رهبری هوشی مینه اعلان استقلال کرد. او پیش تر جنبشی کمونیستی علیه استعمار شکل داده بود. با خروج ژاپن، فرانسه با پشتیبانی آمریکا و انگلستان برای بازگشت استعمارش، در ویتنام مداخله کرد. دستاورد این مداخله برای فرانسه نفوذ در جنوب ویتنام بود. تا این که در سال ۱۹۶۵، فرانسوی ها میراث شان را به ایالات متحده، واگذار کردند و رفتند، میراثی از نفوذ در جنوب و نبرد با کمونیست ها که شمال را در کنترل داشتند، در نهایت این نبرد با عقب نشینی آمریکا در ۱۹۷۵ خاتمه داده شد و جمهوری سوسیالیستی ویتنام بر کل قلمرو احاطه یافت. در نتیجه این تحولات قواعد و سیاست های اقتصادی و اجتماعی که حزب کمونیست در نیمه شمالی به اجرا گذاشته بود به سراسر ویتنام بسط یافت. این حزب در سال ۱۹۳۰، تاسیس شده بود، کلیدی ترین رهبران اولیه حزب در شوروی آموزش های ایدئولوژیکی دیده بودند و با الهام از آن به لننیسم گرایش یافته بودند، آنها با واژگون کردن ساختارهای استعماری در صدد بازسازی ویتنام بر طبق ایده ها و استانداردها و تفکرات سوسیالیستی برآمدند (Quinn-Judge, 2004: 48).

این پارادایم، باورها و تبیین ها و راه حل هایی که برای مسائل اقتصاد سیاسی ویتنام ارائه می داد برآمده از مارکسیسم بود که در آن، طبق باورهای رهبران حزب، تغییراتی داده شده بود. بر طبق مارکسیسم پس از کمون اولیه، عصر برده داری، عصر فئودالیت، عصر سرمایه داری در تطور تاریخ شکل گرفته است که در دوره های پس از کمون اولیه همواره طبقه ای غالب شده است و از دسترنج طبقه زیردست بهره کشی کرده است. مارکسیسم توضیح می داد که در افق آینده، عصر سرمایه داری با بحران های لاینحل و انقلاب های کارگری به سوسیالیسم و سرانجام به کمونیسم بعنوان جامعه عاری از تبعیض و بهره کشی خواهد رسید. به باور مارکسیسم قدرت سیاسی همواره در اختیار بهره کشان بوده است و مالکیت خصوصی به بهره کشان اجازه داده است، دسترنج طبقه زیر دست را مکیده و به تملک خود درآورند. مارکسیسم هم چنین باور داشت که سرمایه داران نهادهای حکمرانی را در کشورهای صنعتی تسخیر کرده اند، یعنی دولت یا حکومت در سرمایه داری های صنعتی منافع عموم مردم را دنبال نمی کند بلکه

در خدمت منافع طبقه غالب است، طبق تبیین مارکسیسم سرانجام شورش های کارگری به سقوط این حکومت های تسخیر شده منجر می شود. حزب کمونیست در ویتنام با توجه به این که ویتنام کشوری صنعتی محسوب نمی شد در کنار کارگران به دهقانان نیز به عنوان نیروی تغییر می نگریست. حزب به این باور رسیده بود که ریشه استعمار در سرشت سرمایه داری است و سرمایه داری غرب را ناگزیر کرده است که برای رهایی از بحران اضافه ظرفیت تولید و مصرف ناکافی و اشباع سرمایه در داخل، در صدد استعمار خارجی باشند. بر این اساس حزب کمونیست از بدو استقلال سیاست های اقتصادی الهام گرفته از شوروی را اتخاذ کرد که به معنای لغو و محدود کردن مالکیت خصوصی و توسعه برنامه ریزی شده با تاکید بر صنایع سنگین بود که در نتیجه آن ویتنام به بحران اقتصادی رسید (Whitmore, 2019: 36).

از طرفی بر طبق باورهای لیبرال ویتنام می بایست برنامه ریزی اقتصادی برای توسعه را کنار می گذاشت و با لغو مالکیت اشتراکی، مالکیت خصوصی را گسترش می داد و در تجارت خارجی نیز با حذف تعرفه های گمرکی به تجارت آزاد می پیوست. پارادایم اجماع واشنگتن بر دولت دمکراتیک حداقل لیبرال، تجارت آزاد و منع دخالت دولت در اقتصاد تاکید داشت. هم این طور بر طبق این پارادایم مسائلی از قبیل تورم، بیکاری، ناکارآمدی اقتصادی ریشه در سیاست های اقتصادی غالب داشت و راه حل این مسائل را در مجموعه ای از پیشنهادات شامل بازار آزاد اقتصادی، الغای برنامه های توسعه ملی و سپردن تخصیص منابع به مکانیزم بازار و تجارت آزاد به معنای لغو محدودیت ها برای ورود شرکت ها و سرمایه خارجی بود.

ویتنام از شوروی و چین و اروپای شرقی الهام گرفته بود، در چین ذیل رهبری مائوتسه دانگ و در شوروی و اروپای شرقی راه حل هایی که بر طبق پارادایم سیاسی غالب برای غلبه بر مشکلات اقتصادی اتخاذ می شد به نتیجه مطلوب نمی رسید، بر این اساس با انباشت مسائلی که پارادایم غالب مارکسیستی از حل و فصل آنها ناتوان باقی مانده بود، بحران، جوامع مارکسیستی را فرا گرفت در ویتنام بحران در شکل تورم سرسام آور (تورم سالیانه به هفتصد درصد رسیده بود و سرانه تولید ناخالص داخلی سالیانه نیز به ۲۰۰ الی ۳۰۰ دلار در سالهای نیمه اول دهه ۱۹۸۰ کاهش پیدا کرده بود)، گسترش فقر و بیکاری و ورشکستگی اقتصادی بسیاری از بنگاهها نمایان شد. متعاقب آن در سال ۱۹۸۶، رهبران سیاسی شروع به بازبینی پارادایم غالب و سیاست های اقتصادی الهام گرفته از آن کردند (Duiker, 1985: 101).

در مقیاس بین‌المللی کشمکش بین دو بلوک شرق و غرب که حاملان پارادایم مارکسیستی مدرنیزاسیون و پارادایم لیبرال بودند وجود داشت، در نیمه جنوبی ویتنام در دوره جنگ با فرانسه سپس آمریکا، این دو قدرت خارجی از حاملان پارادایم لیبرال در جنوب پشتیبانی می‌کردند که پس از خروج قدرت‌های خارجی، حزب کمونیست از شمال سیاست‌های اقتصادی را بر سراسر کشور گستراند. بر طبق ثروت ملل آدم اسمیت ثروت از تجارت آزاد و تقسیم کار بین‌المللی ناشی می‌شد و مکانیزم عرضه و تقاضا چون دستی‌نامرئی بازارها را تنظیم و متعادل می‌کند. اقتصاد آزاد به باور اسمیت سبب می‌شود که هر فرد برای موفقیت ناگزیر شود که به بهترین شیوه ممکن منابع در دسترس خود را تخصیص دهد و کالا یا خدماتی با کیفیت تر و ارزان تر از رقبا ارائه دهد. بر این اساس او طرفدار سرسخت مالکیت خصوصی افراد و منع دخالت حکومت در بازارها و فعالیت‌های اقتصادی است به باور اسمیت بازارهای آزاد و رقابتی مکانیزم‌هایی دارند که منابع را بهتر از حکومت‌ها تخصیص می‌دهند و سبب تخصیص و حرفه‌ای شدن فعالیت‌های اقتصادی و رشد مهارت‌ها و تولید بیشتر می‌شوند. آدم اسمیت لیبرال مخالف آن بود که یک فرد یا یک شرکت به هزینه دیگر افراد یا به هزینه کل جامعه کسب منفعت کند در باور اسمیت کسب منافع فردی از محل خسران برای جامعه یا کل بزرگتر نه تنها اخلاقاً مذموم است بلکه مانع کارآمدی و کارایی می‌شود.

اما اسمیت باور داشت که رشد فرد در هم‌افزایی با جامعه در گرو عدم دخالت صاحبان قدرت سیاسی در بازار و آزادی بازارها از سیاست‌گذاری‌های اقتصادی دولت‌ها است. مارکس در نقد سرمایه‌داری تشریح می‌کرد که کارگران در جوامع صنعتی مورد بهره‌کشی صاحبان صنعت و سرمایه‌مالی واقع می‌شوند و به عنوان کالا یا نیروی برای تولید بیشتر ماشین سرمایه‌داری ناگزیر می‌شوند که کارشان را بفروشند. مارکس هم این‌طور باور داشت که رقابت و تجارت آزاد با حفظ مالکیت خصوصی پنجره فرصت برای سرمایه‌داران است که در رقابت نابرابر برنده بازارها شوند و کارگران نیز در رقابت ثروت‌جا بمانند. به باور مارکسیسم آنچه که تفکر لیبرال برای توسعه ارائه می‌دهد در واقع امر مطلوب منافع طبقه مسلط است و به زیان طبقه فرودست رقم می‌خورد. بنابراین حزب کمونیست در ویتنام بر طبق پارادایم مارکسیستی سیاست‌های مداخله‌جویانه‌ای در اقتصاد اتخاذ کرده بود. سیاست‌هایی که تا اوایل دهه ۱۹۸۰ به بحران‌های بزرگ اقتصادی منجر شده بود. اما از سال ۱۹۸۶، رهبران سیاسی شروع به بازبینی پارادایم غالب مارکسیستی کردند، اما این تحول در ویتنام تحولی انقلابی نبود بلکه به صورت

تدریجی با رهیافتی عمل‌گرایانه و معطوف به نتیجه عملی، پارادایم غالب و سیاست‌های مشتق شده از آن را تغییر دادند (Lee, 2005: 435). که در ادامه مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۳. بحران و بازبینی پارادایم غالب

در سال ۱۹۸۶، حزب کمونیست ویتنام برای حل بحران‌های اقتصادی که سیاست‌های متداول قادر به رفع آنها نبود شروع به بازانديشي در تفکر غالب و بازبینی در سیاست‌های مشتق شده اقتصادی کرد. دهه منتهی به آن سال، ویتنام با تورم بالا، تنزل تولید، تنزل کیفیت محصولات صادراتی، کمبود انرژی، مدیریت ناکارآمد اقتصادی، بحران‌های حاد مواد غذایی و علاوه بر آن قطع مساعدت‌های چین و شوروی مواجه بود. در چنین شرایطی رهبران تصمیم به پیشبرد تغییرات در سیاست‌های اقتصادی گرفتند که در نتیجه آن در دسامبر ۱۹۸۶ در ششمین کنگره حزب کمونیست اصلاحات موسوم به دوی موی تصویب شد. دوی موی درباره انتقال از یک اقتصاد دستوری کنترل شده دولتی به یک اقتصاد ترکیبی به معنای اقتصاد بازار با نقش کلان دولت بود. طبق این اصلاحات به بازار مجال داده می‌شد و مالکیت خصوصی گسترش می‌یافت اما دولت در قاعده‌گذاری کلان نقش ایفا می‌کرد. دوی موی به مجموعه‌ای از رفورم‌های در قواعد فعالیت اقتصادی افراد و شرکت‌ها منجر شد. از جمله این که در سال ۱۹۸۷ قوانین جذب سرمایه خارجی بازبینی شد، این قواعد جذب سرمایه خارجی در ادامه با توجه به نتایج مورد بازبینی بیشتری قرار گرفت. در مجموع در سال ۱۹۹۲ در هفتمین کنگره حزب سیاست‌ها در جهت تغییرات آغاز شده از ۱۹۸۶، مورد ارزیابی مجدد قرار گرفت.

از ۱۹۸۶، قواعد و سیاست‌های اقتصادی ویتنام از یک اقتصاد برنامه‌ریزی شده دستوری به اقتصادی با برنامه‌ریزی عقلایی و مجال دادن به بازار بتدریج متحول شده است. از یکپارچگی در سال ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۶ که رفورم‌ها آغاز شد بر طبق برنامه‌های دستوری پنج‌ساله، بخش صنعت و بخش کشاورزی می‌بایست با لغو و محدود کردن مالکیت خصوصی بر تولید اشتراکی متمرکز می‌شد. این ساختار بر نظام انگیزشی افراد تاثیر می‌گذاشت و در کنار دیگر عوامل سبب می‌شد که برنامه‌های توسعه ویتنام به نتایج تعیین شده دست نیابند (Boothroyd and Pham, 2000). دوی موی با توجه به تجارب گذشته و تجارب دیگر دولت‌ها، مقررات مربوط به مالکیت را که طبق پارادایم مارکسیستی بر مالکیت اشتراکی

پی ریزی شده بود تغییر داد و در کنار مالکیت اشتراکی، به گسترش مالکیت خصوصی پرداخت. این سیاست های جدید راه را برای ورود سرمایه گذاران خارجی نیز باز می کرد.

کیم نگوک (Kim Ngoc) از سیاست مدران متنفذ حزب دریافت که علت تولید ناچیز در بخش کشاورزی و تنزل مزارع در مالکیت اشتراکی است که بر طبق آموزه های مارکسیسم راه حلی صحیح تلقی می شد. با پی گیری های او یک پایلوت با اصلاحات جدید در بخش کشاورزی به نام خوئان انتخاب شد که در آن کشاورزان آزادی های بیشتری از قید و بندهای مارکسیستی کسب می کردند، اما این ایده توسط رهبران کلیدی حزب پذیرفته نشد (Revilla Diez, 2016: 130). پس از مرگ لی دئوان، تروننگ چینه از اعضای بلندمرتبه پولیت بورو و متعاقب آن نگیون ون لینچ دبیرکل حزب نقش اساسی در پیش برد بازبینی در سیاست های کشاورزی ایفا کردند. که در پی آن سیاست های کشاورزی از یک اقتصاد دستوری مرکزی به یک بازار سوسیالیستی متحول شد که در آن مالکیت خصوصی آزاد شد، جذب سرمایه خارجی و ورود شرکت های سرمایه گذار خارجی تسهیل شد و پیوندهای بخش کشاورزی ویتنام با بازارهای جهانی گسترش پیدا کرد و با تصویب لایحه سرمایه گذاری خارجی در ۱۹۸۷، اولین موج ورود سرمایه مستقیم خارجی به ویتنام شکل گرفت به طوری که در سال ۱۹۹۴، میزان سرمایه خارجی جذب شده به معادل ده درصد از جی دی پی کشور افزایش یافت. در پی فروپاشی اقتصادی که قواعد و سیاست هایش بر باورهای مارکسیستی مبتنی بود، ویتنام با رفورم های دوی موی در صددهای احیای ملی برآمده بود، اما برای احیای ملی رهبران حزب با رهیافتی عمل گرایانه هر آن باور فکری را که مسبب مصائب اقتصادی کشور تشخیص می دادند در جستجوی تغییر آن برآمدند، رفورم در واقع انتقال از اقتصادی دستوری و کنترل شده به یک اقتصاد بازار با ترکیبی از برنامه ریزی عقلایی و عمل گرایانه حکومت در جهت رشد اقتصادی بود (Irvin, 1995: 731).

در واقع در ترجیحات حزب کمونیست از سال ۱۹۸۶، بازبینی صورت گرفت، بر طبق این بازبینی ها توسعه اقتصادی کشور مبتنی بر رهیافتی عمل گرایانه و فارغ از تصلب ها و دگماهای ذهنی در اولویت اهداف سیاست خارجی جای گرفت و روش ها و شیوه ها و سیاست هایی جدید برای حل مشکلات اقتصادی از جمله تورم، بیکاری و فقر در دستور کار قرار گرفت اما این سیاست ها برخلاف گذشته صحت و سقم شان بر پایه تطابق با تفکر و باورهای مارکسیستی نبود هم این طور این تغییر به این معنا نبود که حزب درستی یا نادرستی سیاست های جدید را بر طبق باورهای لیبرال محک بزند بلکه

با توجه به نتایج و پیامدهای هر سیاست اقتصادی و در مقیاس کلان سیاست خارجی ویتنام مورد ارزیابی رهبران قرار می‌گرفت. این تغییرات همان گونه که اشاره شد از بخش کشاورزی شروع شد سپس با گشایش به روی بازارهای بین‌المللی و تجارت خارجی و مجال دادن به تولید، سرمایه‌گذاری و صادرات خصوصی غیر حکومتی گسترش یافت. دوی موی هم این طور طیفی از تغییرات اجتماعی را در دستور کار قرار داد به شیوه‌ایکه نظام آموزشی را از دستگاهی تبلیغاتی برای رهبران حزب کمونیست به سمت یک نظام پویای حل‌مسائلی دگرگون کرد (Path, 2020: 182).

۴. نتایج تغییر

۴-۱. گسترش تولید ناخالص داخلی

در آغاز که رفورم‌ها از بخش کشاورزی شروع شد بیش از ۷۰ درصد از نیروی کار ویتنام در فعالیت‌های کشاورزی مشغول بودند. کشاورزی اشتراکی تحت کنترل حزب منسوخ شد و اراضی کشاورزی با شرایطی بین کشاورزان تقسیم شد همزمان قیمت‌گذاری دستوری محصولات کشاورزی الغا شد و کشاورزان آزاد گذاشته شدند که محصولاتشان را در بازارها بدون کنترل دولت بر قیمت‌ها به فروش برسانند. روابط تجاری با جهان خارج نیز بازبینی شد، موانع و محدودیت‌های تجارت خارجی کاهش یافت، قوانینی که مانع از ورود جریان سرمایه خارجی به ویتنام می‌شد حذف و با قوانین جدید جایگزین شد. هم این طور در زمینه توریسم محدودیت‌های گذشته حذف شد و ورود توریست به کشور تسهیل شد. گسترش مشاغل و فعالیت‌های اقتصادی با مالکیت خصوصی بویژه در صنایع و خدمات کوچک در کنار رشد بخش کشاورزی سبب تحول در بخش صنعت شد. به طوری که شمار شرکت‌هایی که کاملاً در مالکیت حکومت بودند از ۱۲ هزار در سال ۱۹۸۹ به کمتر از ۶۰۰ شرکت در سال ۲۰۱۶ کاهش یافته است. گسترش تجارت خارجی نیز به شکلی بوده است که حجم صادرات و واردات سالیانه به میزان ۲۰۰ درصد دی‌پی‌افزایش یافته است. از ۱۹۸۶ که پارادایم غالب بازبینی شده است ویتنام چندین توافق تجارت آزاد امضا کرده است. از جمله پیوستن به آسه‌آن و تجارت آزاد آسه‌آن در ۱۹۹۵، و توافق‌های تجاری با ایالات متحده در ۲۰۰۰، و ژاپن و اتحادیه اروپا و متعاقب آن سازمان تجارت جهانی در سال ۲۰۰۷ همگی ذیل بازبینی در پارادایم غالب و تغییر سیاست‌های اقتصادی در جهت رفاه ملی انجام شده است (Van Thuy, 2020: 27).

ویتنام به یکی از اقتصادهای باز بدل شده است به طوری که نسبت صادرات و واردات به تولید ناخالص آن، از ۲۳ درصد در سال ۱۹۸۶ به ۲۰۰ درصد در سال ۲۰۲۰ افزایش داشته است. در زمینه سرمایه گذاری مستقیم خارجی نیز قانون سرمایه گذاری مستقیم خارجی که در ۱۹۸۷ به اجرا درآمد چارچوب حقوقی مناسبی برای جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی فراهم کرد تا جایی که در سال ۲۰۱۹، سی هزار و هشتصد و هفتاد پروژه با سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ویتنام عملیاتی شده بود که بالغ بر ۳۶۲ میلیارد دلار در این پروژه ها سرمایه مستقیم خارجی جذب شده بود. این سرمایه معادل شانزده و نیم درصد از کل سرمایه گذاری های این کشور است و حدود ۲۰ درصد از تولید ناخالص داخلی حاصل آن است، هم این طور معادل هفتاد درصد صادرات و شصت درصد واردات کشور بوده است، و چهارده درصد از درآمد های بودجه ملی از محل مالیات بر این پروژه ها تامین می شود، هم این طور هشت درصد از اشتغال کل را این پروژه ها پوشش می دهند. پس از شروع اصلاحات دوی موی که به گشایش تجارت خارجی و جذب سرمایه خارجی و گسترش بخش خصوصی در ویتنام منجر شد سرانه تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۱۹ به سه هزار و سیصد دلار افزایش یافت که پنج برابر سرانه سال ۱۹۸۶ بود (World Bank, 2022).

طبق طرح جامع ملی، برای ۲۰۳۰-۲۰۲۱، و افق ۲۰۵۰، ویتنام دست یابی به رشد هفت درصد را در فاصله سالهای ۲۰۲۱ الی ۲۰۳۰ هدف قرار داده است، و در فاصله بین ۲۰۳۰ الی ۲۰۵۰ میلادی نیز نرخ رشد های سالیانه بین پنج و نیم الی هفت و نیم درصد را طرح کرده است. که از این طریق ویتنام در سال ۲۰۳۰ به کشوری با سرانه متوسط به بالا و تا سال ۲۰۵۰ نیز به کشوری با سرانه بالا توسعه یابد. نسبت صادرات و واردات به کل تولید ناخالص داخلی در سال ۱۹۸۶ معادل ۲۳ درصد بود که تا سال ۲۰۲۲ به ۲۰۸ درصد افزایش یافته است. تغییر ساختاری نیروی کار از بخش کشاورزی معیشتی به بخش های با تولید بالا در صنعت و خدمات رخ داده است. از ۱۹۸۶، اقتصاد سیاسی ویتنام درگیر تغییری ساختاری بوده است، متاثر از آن ساختار نیروی کار نیز تغییر کرده است، به طوری که سهم بخش کشاورزی از نیروی کار رو به کاهش گذاشته و سهم بخش صنعت و بخش خدمات از نیروی کار افزایش یافته است. در همه اقتصادهای موفوق آسیایی که در طی نیمه دوم قرن بیستم به توسعه صنعتی رسیده اند نیز این روند جریان داشته است (McMillan and Rodrik, 2011).

سرانه تولید هر نیروی کار در بخش کارخانجات از دو هزار و هفتاد و پنج دلار در سال ۱۹۸۶، به ۱۲ هزار دلار در سال ۲۰۱۹ افزایش یافته است که رشدی معادل میانگین سالیانه $\frac{3}{4}$ درصدی را نشان می

دهد. در طول این بازه زمانی تنها چین بوده است که با رشد ۸/۸ درصدی موفق تر از ویتنام ظاهر شده است. با این وجود سرانه تولید نیروی کار کارخانجات در ویتنام بیش از یازده برابر پایین تر از کره جنوبی و بیش از نوزده برابر کمتر از سنگاپور است. از اوایل دهه ۱۹۹۰، سهم نیروی کار از ۷۰ درصد در بخش کشاورزی به ۳۴ درصد در سال ۲۰۱۹ کاسته شده است. در عوض سهم بخش خدمات از ۱۸ درصد در سال ۱۹۸۶ به ۳۵ درصد در ۲۰۱۹ رسیده است، همزمان سهم بخش خدمات از اشتغال در چین از ۱۵ درصد به ۵۰ درصد افزایش یافته است. در بخش کارخانجات سهم اشتغال در ویتنام از ۷ درصد نیروی شاغل، در ۱۹۹۰ به ۲۱ درصد در ۲۰۱۹ رسیده است.

۲-۴. گسترش جذب سرمایه مستقیم خارجی

پس از آزادسازی جنوب و یکپارچگی ویتنام، در ۱۹۷۵، ذیل برنامه ریزی متمرکز دستوری، توسعه صنایع سنگین در دستور کار قرار گرفت، شکست این صنایع، کمبود مواد غذایی و گسترش تورم به ۷۷۵ درصد در سال ۱۹۸۶، سبب بازبینی در پارادایم غالب و رفع موانع داخلی جذب سرمایه مستقیم خارجی شد (Dang, 1995)، نخستین تلاش برای جذب سرمایه خارجی در سال ۱۹۷۷، با ابلاغ منشور سرمایه خارجی شورای وزیران به رغم مخالفت برخی محافظه کاران صورت گرفت، اما جذب سرمایه خارجی از ۱۹۸۶ بود که در پی رفورم در روابط خارجی و سیاست داخلی شکوفا شد، در همین راستا در سال های ۱۹۸۷، ۱۹۹۰ و ۱۹۹۲، ۱۹۹۶ و ۲۰۰۰، به صورت دوره ای قوانین و مقررات در جهت جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی مورد بازنگری قرار گرفت. اولین موج سرمایه خارجی سی و هفت پروژه به ارزش ۳۴۱ میلیون دلار بود که با اجرایی شدن منشور سرمایه خارجی شورای وزیران در سال ۱۹۹۲ ارزش قراردادهای ثبت شده سرمایه خارجی در ویتنام به ۲۹ میلیارد دلار رسید که ده میلیارد دلار از آن اجرایی شده بود. وارد ویتنام شد در نتیجه آن تا سال ۲۰۱۹، سی و یک هزار و هشتصد و بیست و هفت هزار توافق و پروژه سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشور ثبت شده بود که رقمی معادل ۳۶۲ میلیارد دلار سرمایه را وارد ویتنام می کرد که از این میزان ۲۱۱ میلیارد دلار آن اجرایی شده و به ثمر نشسته بود.

بالاترین نسبت سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بخش کارخانجات با ۳۶ درصد، بیمارستانها ۱۰ درصد، کشاورزی ۶ درصد، ساختمان ۵ درصد و معدن نیز ۵ درصد بوده است. در سال ۱۹۹۶ از کل سرمایه گذاری که در اقتصاد ویتنام صورت گرفته بود ۲۵ درصد آن آورده شرکت های خارجی بود. در

روزهای پایانی سال ۲۰۲۳، گزارش موسسه رتبه‌بندی فیچ (ایالات متحده آمریکا) از تقویت و افزایش امیدها به جایگاه جدید اقتصاد ویتنام در جهان حکایت داشت. ارتقای رتبه IDR ویتنام به «بی‌بی‌پلاس»، منعکس‌کننده چشم‌انداز رشد میان‌مدت مطلوب به لطف سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی قوی است که موسسه فیچ معتقد است به بهبود ساختار اعتباری ویتنام کمک خواهد کرد. در سال ۲۰۲۲، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی محقق‌شده ویتنام رقم ۲۲.۴ میلیارد دلار (حدود ۶ درصد از تولید ناخالص داخلی) بود که نسبت به ۱۹.۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ روند افزایشی داشته است (Raihan, 2024: 8-11).

غول‌های آمریکایی مانند اینتل، کارگیل، نایک، AES، مورفی اویل، فرست سولار، بوئینگ و اپل از زمان عادی سازی روابط دو کشور در سال ۱۹۹۵ سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای در ویتنام انجام داده‌اند. کارگیل تجارت خود را در سال ۱۹۹۵ در ویتنام به عنوان یکی از اولین شرکت‌های آمریکایی که پس از عادی سازی ویتنام-ایالات متحده سرمایه‌گذاری کرد، تأسیس کرد (Ikebe, 2023: 125).

روابط در همان سال از آن زمان به بعد به یکی از برجسته‌ترین شرکت‌های تغذیه دام و کالاهای کشاورزی در کشور تبدیل شده است. کارگیل افزود که بیش از ۱۶۰ میلیون دلار در ویتنام برای ساخت ۱۱ کارخانه تغذیه حیوانات، یک انبار غلات و دانه‌های روغنی و دو مرکز کاربرد فناوری آب برای ماهی و میگو سرمایه‌گذاری کرده است و ۱۵۰۰ کارمند دارد. برای سال مالی ۲۰۲۳، منتهی به ۳۱ می ۲۰۲۳، ویتنام بزرگترین تامین‌کننده غول کفش و پوشاک مستقر در ایالات متحده باقی ماند. تا پایان ماه می سال ۲۰۱۵ کمپانی نایک در یازده کشور ۱۲۳ کارخانه تولید کفش راه‌اندازی کرده است، ۲۹ درصد از تولید کفش نایک، در ویتنام صورت می‌گیرد دیگر تولیدکنندگان عمده اندونزی با ۲۷ درصد و چین با ۱۸ درصد بودند. عملکرد ویتنام نسبت به ۴۴ درصد در سال مالی ۲۰۲۲ بهبود یافته بود، که طی آن همه‌گیری کووید-۱۹ به شدت این کشور را تحت تأثیر قرار داد. این ارقام در سال مالی ۲۰۲۱ ۵۱ درصد و در سال مالی ۲۰۲۰ ۵۰ درصد بوده است (Zitlmann, 2024: 143).

شرکت AES که یک شرکت آمریکایی در بخش انرژی و جزو لیست پانصد شرکت برتر فورچون است، در زمینه انرژی حرارتی و ال ان جی سرمایه‌گذاری‌های قابل توجهی در ویتنام کرده است. این شرکت در سال ۲۰۱۵ نیروگاه ۱۱۲۰ مگاواتی را در استان شمالی کوانگ نین ویتنام راه‌اندازی کرده است. صد

در صد سرمایه گذاری در این پروژه دو میلیارد دلاری توسط طرف خارجی تامین شده است و طبق توافق صورت گرفته پس از ۲۵ سال در قالب بی او تی کل پروژه به ویتنام واگذار می شود.

کره جنوبی از سال ۲۰۱۳ شریک اصلی سرمایه گذاری مستقیم خارجی، ویتنام بوده و در حال حاضر کشور پیشرو در سرمایه گذاری کلی در ویتنام است. بر اساس گزارش وزارت برنامه ریزی و سرمایه گذاری، ویتنام در شش ماه اول سال ۲۰۲۳، سیزده میلیارد و چهارصد و سی میلیون دلار سرمایه خارجی در ۱۸ بخش از ۲۱ بخش اصلی اقتصادی جذب کرده است. سنگاپور، ژاپن، چین و کره جنوبی کشورهای اصلی در میان ۹۰ کشور و منطقه سرمایه گذاری کننده در ویتنام هستند. کره جنوبی با ۹۶۶۶ پروژه که مجموعاً ۸۱.۵ میلیارد دلار سرمایه ثبت شده در ویتنام دارد، تا سال ۲۰۲۳ پیشتاز سرمایه گذاری خارجی در ویتنام بوده است. در این میان، پنج شرکت کره ای سرمایه گذاری قابل توجهی در ویتنام انجام داده اند. سامسونگ یکی از رهبران جهانی در زمینه الکترونیک و بزرگترین شرکت خارجی است که در ویتنام سرمایه گذاری می کند. در پایان سال ۲۰۲۲، سامسونگ بزرگترین مرکز تحقیق و توسعه (D&R) خود را در ویتنام و همچنین بزرگترین مرکز جنوب شرقی آسیا را با سرمایه گذاری ۲۲۰ میلیون دلاری افتتاح کرد. این مرکز تحقیقات و توسعه فناوری آینده خواهد بود شرکت سامسونگ الکترونیکس ۲۰۲۲ به گردش مالی ۶۵ میلیارد دلاری در ویتنام دست یافته است و محصولات این شرکت در ویتنام حدود ۹ درصد از کل صادرات این کشور را تشکیل می دهد. در حال حاضر، بیش از ۶۰ درصد از تمام گوشی های سامسونگ که در بازارهای جهانی فروخته می شوند، در کارخانه های سامسونگ در ویتنام تولید و مونتاژ می شوند. در زمینه اشتغال نیز سامسونگ در شهر هوشی مینه حدود ۱۲۰ هزار نفر نیروی کار جذب کرده است (Sheldon & Kwon, 2023: 68).

هم این طور کمپانی ال جی (LG Electronics) که یک شرکت بزرگ الکترونیک کره ای است که به ویتنام گسترش یافته است. به طوری که پایگاه تولید اولیه ال جی در ویتنام و در سراسر جهان در هایفونگ واقع شده است که مجموعاً هشت میلیارد و دویست و چهل میلیون دلار در ویتنام سرمایه گذاری کرده است که این رقم معادل ۱۰ درصد از کل سرمایه گذاری در کشور و ۸۲.۴ درصد از سرمایه

خارجی جذب شده در این استان را تشکیل می دهد. گروه ال جی اکنون ۷ پروژه بزرگ در ویتنام دارد: ال جی الکترونیک، ال جی اینوتک، ال جی دیسپلی، ال جی CNS، ال جی شیمیایی - ۲ پروژه، ال جی بین المللی و ۵۰ شرکت ماهواره ای. کارخانه های ال جی الکترونیکس در تولید و تحویل کالاهای برقی - الکترونیکی - برق شهری به ویتنام و بقیه شرکت ها در سراسر جهان تخصص دارند. طبق گزارش کمیته مردمی های فونگ، کل گردش مالی گروه ال جی به ۵۰ میلیارد دلار رسیده است که حدود ۴۳ درصد از صادرات شهر را تشکیل می دهد که در سال در مجموع ۵۳۰ میلیون دلار بود از این محل به بودجه شهر فونگ کمک شده است. در زمینه اشتغال نیز ال جی همچنین حدود ۳۱۰۰۰ نفر را با میانگین دستمزد ماهانه ۱۳.۱ میلیون VND استخدام کرده است.

گروه ال جی همچنین برنامه دارد که در آینده ۴ میلیارد دلار دیگر در ویتنام سرمایه گذاری کند. هیوندای موتور، یکی از خودروسازان برجسته کره جنوبی، در سال ۲۰۱۷ از طریق یک سرمایه گذاری مشترک در ویتنام سرمایه گذاری گسترده ای در ویتنام انجام داد. پس از تقریباً ۸ سال ساخت، مونتاژ و توزیع خودرو در بازار ویتنام، فروش خودرو به طور قابل توجهی افزایش یافته است، از ۱۵۵۷۰ خودرو در سال ۲۰۱۷ به ۲۲۹۰۳ خودرو تا می ۲۰۲۳ فروخته شده است. پیش از این، در نوامبر ۲۰۲۲، هیوندای به طور رسمی کارخانه شماره ۲ در استان نین بین با ظرفیت ۱۰۰۰۰۰ خودرو در سال و مجموع سرمایه گذاری تا سه میلیارد و دویست میلیون میلیارد افتتاح کرد (Kim, 2023: 12-14).

در مجموع در سال ۲۰۲۳، بخش کارخانجات در ویتنام، بیست و سه میلیارد و پانصد میلیون دلار سرمایه مستقیم خارجی جذب کرده است، به عبارتی بیشترین نرخ جذب سرمایه خارجی در بخش تولید صنعتی ویتنام است و این بخش پیشتاز در گسترش اشتغال و رشد صادرات کشور است. در سال ۲۰۲۲، چهارده میلیون نفر در ویتنام، در بخش کشاورزی شاغل بوده است، در مقایسه با آن، یازده میلیون و هشتصد هزار نفر در بخش صنعتی فعال بوده است، اما نقش بخش صنعت در افزایش شغل های جدید بالاتر از بخش کشاورزی ویتنام است (Fang, 2024: 6)، این روندی است که همه کشورهای صنعتی شده آسیایی طی کرده اند، یعنی گسترش سهم بخش صنعت از کل اقتصاد کشور در قیاس با بخش

کشاورزی، در واقع با رفورم هایی که از ۱۹۸۶ شروع شد، ویتنام نگرش های منفی مارکسیستی نسبت به سرمایه خارجی و گسترش تولید صنعتی بخش خصوصی را ترک کرده و توسعه صنعتی با جهت گیری تولید برای صادرات را اتخاذ کرده است، در نتیجه ویتنام به صادر کننده کالاهایی از قبیل گوشی های موبایل، وسایل الکترونیک، منسوجات تبدیل شده است. در سال ۲۰۲۳، کالاهای الکترونیکی، کامپیوتر و قطعات کامپیوتر بزرگترین سهم را در صادرات کشور داشته است که معادل ۵۷ میلیارد دلار از این محل بر صادرات ویتنام افزوده شده است.

پس از آن ویتنام در زمینه گوشی های تلفن و قطعات آن، در همان سال ۵۲ میلیارد دلار صادرات داشته است، در پی اصلاحات تدریجی دوی موی، در سال ۲۰۱۲ برای اولین بار، صادرات ویتنام بر وارداتش غالب شد و ۷۵۰ میلیون دلار تراز مثبت تجارت خارجی ویتنام بود. در سال ۲۰۱۹ کل صادرات ویتنام به ۳۶۲ میلیارد دلار رسید، و بزرگترین بازارهای خارجی برای ویتنام در این سال به ترتیب ایالات متحده؛ اتحادیه اروپا، چین، ژاپن و کره جنوبی بوده است. صادرات ویتنام در سال ۲۰۲۲ با ۱۰.۶ درصد افزایش به ۳۷۱.۸۵ میلیارد دلار رسیده و جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی نیز در سال جاری با ثبت رشد ۱۳.۵ درصدی به ۲۲.۴ میلیارد دلار افزایش یافته است (Agbude, 2023: 34).

۳-۴. گسترش رشد اقتصادی و کاهش فقر

تا اواخر دهه ۱۹۹۰، شواهد و داده های تجربی نشان می داد که رفورم های اقتصادی به نتایج مطلوبی منجر شده اند. بیش از ۳۰ هزار شرکت خصوصی ایجاد شده بود و نرخ رشد اقتصادی به هفت درصد رسیده بود و تا سال ۲۰۰۵ نرخ فقر که یک دهه پیشتر ۵۰ درصد جمعیت بود به ۲۹ درصد کاهش یافته بود. همین طور با گسترش رفورم های عمل گرایانه به بخش صنعت و خدمات، تا سال ۲۰۱۷، به رغم نرخ رشد شتابان بخش کشاورزی سهم این بخش از جی دی پی به کمتر از ۱۵ درصد کاهش یافت، این در حالی بود که در اوایل دهه ۱۹۸۰، با این که ۴۰ درصد از جی دی پی کشور متعلق به کشاورزی بود اما ویتنام برای تامین مواد غذایی به خارج و کمک های خارجی بلوک شرق وابسته بود. اما پس از رفورم های اقتصادی صادرات برنج ویتنام به ۳ الی ۴ میلیون تن در سال رسید. ویتنام در طول پنج دهه گذشته

در گذار چشمگیر اقتصادی فرو رفته است و از اقتصاد برنامه ریزی شده دستوری شبه جنگی به یکی از پرشتاب ترین اقتصادهای درحال رشد آسیا دگرگون شده است. در طول سالهای ۱۹۸۶ الی ۲۰۱۹، میانگین نرخ رشد اقتصادی ویتنام شش و هفت صدم درصد بوده است. که در نتیجه آن نرخ فقر از ۶۰ درصد جمعیت در سال ۱۹۹۰ به پنج و هشت صدم درصد در سال ۲۰۱۶ کاهش یافته است (Zitelmann, 2024: 87).

در طی دهه ۱۹۹۰، میانگین نرخ رشد اقتصادی ویتنام هفت و چهار صدم درصد بود که از این منظر دهه طلایی ویتنام است، در سال ۱۹۹۴ ویتنام به عضویت کامل آسه آن درآمد و تحریم های ایالات متحده بر علیه آن خاتمه یافت، یک سال بعد در طول سال ۱۹۹۵، با نه و نیم درصد رشد، رکورد بی سابقه ای در نرخ رشد این کشور رقم خورد. در اواخر آن دهه در سال ۱۹۹۹، متاقب بحران مالی آسیا، نرخ رشد ویتنام به چهار و هفت صدم درصد کاسته شد، در اوایل هزاره جدید باتوجه پیش برد اصلاحات بیشتر برای پیوستن به سازمان تجارت جهانی تا سال ۲۰۰۶، نرخ رشد ویتنام احیا شده و به هفت و نیم درصد در سال ۲۰۰۵ رسید. در طول دومین دهه از قرن جدید نیز ویتنام به سرعت از آثار بحران مالی بین المللی و شوک کرونا خود را احیا کرد، در سال ۲۰۲۰ نرخ رشد اقتصادی ویتنام به ۳ درصد کاهش یافته بود این در حالی بود که اغلب کشورهای توسعه یافته نرخ رشد منفی را تجربه می کردند، این رقم، پایین ترین نرخ رشد ثبت شده سالیانه از ۱۹۸۶ بود، رشد اقتصادی ویتنام در سال ۲۰۲۲ با ثبت نرخ ۸.۰۲ درصدی به بالاترین سطح از سال ۱۹۹۷ به این سو رسید (Fang, 2024: 7).

افزایش کم سابقه تولید ناخالص داخلی ویتنام در شرایطی ثبت شده که انتظار می رفت، نگرانی از وقوع رکود جهانی اقتصاد و تاثیر آن بر کاهش صادرات این ویتنام، تحقق رشد ۶.۵ درصدی هدفگذاری شده برای این کشور را غیرممکن کند و اقتصاد ویتنام تنها کمی بیش از نرخ ۲.۵۸ درصدی سال ۲۰۲۱ رشد کند. اما تازه ترین گزارش اداره ملی آمار ویتنام نشان می دهد که بخش صنعت و ساختمان این کشور در سال جاری میلادی رشد ۷.۷۸ درصدی را تجربه کرده و نرخ رشد بخش خدمات و کشاورزی نیز به ترتیب ۹.۹۹ و ۳.۳۶ درصد گزارش شده است. «در ابتدا تولید سرانه ویتنام بسیار کم بود و این

کشور در دهه ۱۹۸۰ جزو فقیرترین کشورهای دنیا محسوب می‌شد. اما با اصلاحات در بخش کشاورزی شروع کرد و به بازارهای جهانی وصل شد (Zitelmann, 2024: 67).

این اتفاق باعث شد کشاورزان ویتنامی فرصت تازه‌ای پیش روی خود ببینند. از آنجا که زمین‌های قابل کشت آنها وسیع نیست، نمی‌توانستند در حجم بالا گندم یا برنج بکارند و در بازار جهانی رقابت کنند؛ در نتیجه تصمیم گرفتند به جای محصولات مانده گندم و برنج، یکسری محصولات کشاورزی کمیاب، خاص و لوکس تولید کنند که با قیمت‌های بالا در بازارهای جهانی خریدار داشت و در مقابل گندم و برنج دیگر نیازهایشان را از دنیا تامین کنند. یعنی اتصال به تجارت جهانی ساختار اقتصادی کشاورزی‌شان را هم عوض کرد.

نتیجه گیری

نیروهای سیاسی که حاملان باورهای سوسیالیستی بودند پس از دوره ای از آشوب و جنگ با فرانسه و ایالات متحده سرانجام با خروج آمریکا از ویتنام بر کل کشور مسلط شدند و با خود تسلط پارادایم سوسیالیستی را بر سرنوشت اقتصاد سیاسی کشور رقم زدند، اما این پارادایم، راه حل‌های موفقی برای مسائل اقتصادی ویتنام از قبیل بیکاری، فقر، تورم، و تولید نداشت، در واقع امر سیاست‌های مشتق شده از آن پارادایم به نتایج مطلوب منجر نمی‌شد، پارادایم حاکم سوسیالیستی، نگرشی منفی نسبت به سرمایه خارجی و گسترش روابط با کشورهای توسعه یافته صنعتی را در ویتنام رواج می‌داد، در نتیجه آن روابط خارجی ویتنام نیز متاثر شده و هانوی به بلوک شرق نزدیک شده بود، در نهایت شکاف در بین اهداف و نتایج بدست آمده سبب گسترش بحران‌های اقتصادی و اجتماعی در ویتنام شد، به طوری که در سال‌های اوایل دهه ۱۹۸۰ نرخ تورم شتاب گرفته و تا ۷۰۰ درصد بالا رفت، شدت گیری بحران با جانشینی رهبری سیاسی در حلقه بسته حزب همراه بود، نتایج بد بدست آمده از چندین دهه غلبه پارادایم سوسیالیستی، رهبری جدید را به بازبینی سوق داد، در واقع مشکلات اقتصادی ویتنام راه حل داشتند اما این راه حل‌ها در چارچوب پارادایم مسلط قدغن و ممنوعه محسوب می‌شدند، حزب کمونیست حاکم دریافت که با این شرایط حتی برای تامین غذای مردم هم مشکل دارد.

در نتیجه از سال ۱۹۸۶ برنامه‌ای را شروع کرد به نام «دوی موی» که بازآفرینی یا نوآفرینی و در کل به مفهوم تغییر مسیر است. ایده کمونیست‌های ویتنامی این بود که یک اقتصاد بازار سوسیالیسم‌محور ایجاد کنند و اولین قدم یا کلید طلایی این تحول اقتصادی این بود که به کشاورزان اجازه داده شد محصولاتشان را در بازار بفروشند و مجبور نباشند به دولت بدهند. که نتیجه افزایش تولید محصولات کشاورزی بود. اینجا همان مساله مهم اقتصاد، یعنی مالکیت خصوصی، اثر خودش را نشان داد. یعنی وقتی حضور سنگین دولت برداشته شد، رشد بخش کشاورزی به تدریج آغاز و این بخش از آن حالت بحرانی خارج گردید. این اصلاحات به کل بخش‌های اقتصادی کشور تسری یافت و ویتنام با تغییری تدریجی و عمل‌گرایانه راه حل‌هایی را که خارج از پارادایم مسلط برای حل مشکلاتش وجود داشت به کار گرفت و در نتیجه ضمن حفظ ثبات سیاسی توانسته است از ۱۹۸۶، در مسیر موفقیت‌های اقتصادی قرار گیرد به گونه‌ای که نرخ رشد اقتصادی این کشور از ۱۹۸۶ الی ۲۰۲۳، به طور متوسط تقریباً دو برابر متوسط نرخ رشد اقتصادی جهان بوده است.

References

- Agbude, E. (2023). *Changes in the Export Trade Relationship between Vietnam and the US* (Master's thesis, Norwegian University of Life Sciences).
- Azizi, H. (2014). Paradigm as a Method in the Political Science. *International Journal of Scientific and Engineering Research*, 5(7), 2229-5518.
- Bellu, L. G. (2011). Development and development paradigms. A (reasoned) review of prevailing visions. *Issue Papers*, 6.
- Boothroyd, P., & Phạm, X. N. (Eds.). (2000). *Socioeconomic renovation in Viet Nam: The origin, evolution, and impact of Doi Moi*. Idrc.
- Duiker, W. J. (1985). Vietnam in 1984: Between Ideology and Pragmatism. *Asian Survey*, 25(1), 97-105.
- Fang, Z. (2024). Investment Prospects and Opportunities in Vietnam. *Finance & Economics*, 1(7).
- Hall, P. A. (1993). Policy paradigms, social learning, and the state: the case of economic policymaking in Britain. *Comparative politics*, 275-296.
- Ikebe, R. (2023). Foreign direct investment and the industrialisation of Viet Nam. *Viet Nam 2045: Development Issues and Challenges*, 123.
- Irvin, G. (1995). Vietnam: assessing the achievements of Doi Moi. *The journal of development studies*, 31(5), 725-750.

- Kim, H. M. (2023). Foreign direct investment and urban growth in Vietnam: spatial, economic, and demographic perspectives. *Asian Geographer*, 1-18.
- Kuhn, T. (1970). *The nature of scientific revolutions*. Chicago: University of Chicago
- Lee, D. (2005). The Liberals and Vietnam 1. *Australian Journal of Politics & History*, 51(3), 429-439.
- McMillan, M. S., & Rodrik, D. (2011). *Globalization, structural change and productivity growth* (No. w17143). National Bureau of Economic Research.
- Path, K. (2020). The origins and evolution of Vietnam's doi moi foreign policy of 1986. *TRaNS: Trans-Regional and-National Studies of Southeast Asia*, 8(2), 171-185.
- Quinn-Judge, S. (2004). Rethinking the history of the Vietnamese Communist Party. In *Rethinking Vietnam* (pp. 43-55). Routledge.
- Raihan, A. (2024). Influences of foreign direct investment and carbon emission on economic growth in Vietnam. *Journal of Environmental Science and Economics*, 3(1), 1-17.
- Revilla Diez, J. (2016). Vietnam 30 years after Doi Moi: achievements and challenges. *Zeitschrift für Wirtschaftsgeographie*, 60(3), 121-133.
- Sheldon, P., & Kwon, S. H. (2023). Samsung in Vietnam: FDI, Business–Government Relations, Industrial Parks, and Skills Shortages. *The Economic and Labour Relations Review*, 34(1), 66-85.
- Van Thuy, P. (2020). The Road to Doi Moi in Vietnam. *The economy and business environment of Vietnam*, 25-44.
- Whitmore, J. K. (2019). Communism and history in Vietnam. In *Vietnamese Communism in comparative perspective* (pp. 11-44). Routledge.
- Zitlmann, R. (2024). *How Nations Escape Poverty: Vietnam, Poland, and the Origins of Prosperity*. Encounter Books.